

АПИЈАН

1. Ж И В О Т

О Апијановом животу сазнајемо на основу података које нам пружа сам Апијан у петнаестом поглављу свога *Увода*, о којем ће касније бити речи. У *Уводу* Апијан даје само пар података о себи и за шира обавештења нас упућује на аутобиографију, која је, међутим, изгубљена још у X веку. Нека сведочанства о овом писцу пружа нам и преписка ретора Марка Корнелија Фронтоне, иначе пријатеља Антонина Пија (138 - 161).

Апијан је рођен у Александрији почетком II века наше ере, или пре или за време владавине римског цара Трајана, а умро је, по свему судећи, седамдесетих година. Пореклом је био Грк, а римско грађанско право добија у време владавине римског цара Хадријана. По занимању је био адвокат фиска, звање које је уведено у време владавине Хадријана. У спору приватника и царске благајне, док је адвокат ерарија (?) заступао приватника, адвокат фиска представљао је царску благајну. Положај царског прокуратора, који, између осталог, управљају мање значајним провинцијама, прикупљају порезе и старају се о царским поседима, добија, према преписци Фронтоне, пред крај живота. Овде треба напоменути да је положај прокуратора био резервисан за витешки сталеж, тј. сталеж коњаника (*Ordo equestris*)¹.

2. Р И М С К А И С Т О Р И Ј А

У старости (160) под владавином Антонина Пија и боравећи у Риму, написао је на грчком језику *Римску историју* од оснивања града Рима, према Титу Ливију 754. п. н. е., до владавине римског цара Трајана (II век н. е.). У *Уводу* његова дела може се наслутити да га је осећај дивљења „за величину и славу прошлости моћне империје“² нагнао да се озбиљније позабави историјом Рима. Апијан, као и његов претходник Полибије, имао је обичај упоређивати Рим са другим царствима и државама. Сврха стварања овог списка била је да заинтересоване лакше упозна са римском историјом тако што би расправљао о појединим народима и земљама оним редом како су били припајани Римској империји. Апијан би грађу, коју би сакупио приликом изучавања, груписао по територијално - етнографском принципу. Тако настаје дело у 24 књиге са насловима који откривају њихову садржину: *Књига о краљевима, Италска, Самнитска, Келтска, Књига о Сицилији и острвима, Иберска, Либијска, Књига о ратовима са Ханибалом, Македонска и Илирска, Хеленска и Јонска, Сиријска, књига о ратовима са Митридатом, Грађански ратови* (обухвата пет књига), *Египатске књиге* (обухвата 4 књиге), *Столеће, Дачка, Арабијска*. Најстаријем раздобљу римске историје посвећена је *Књига о краљевима*. Следеће три књиге посвећене су поковању апенинског полуострва. Ратовањима са Картагином посвећене су књиге V — VIII. У књигама IX — XII описана су освајања на Балканском полуострву, ратови са Антионом Великим и с Митридатом. Грађанским ратовима посвећене су XIII — XVII. На

¹ да би појединац припадао сталежу витезова, морао је располагати имовином од 400 сестерција, док сталежу сената 1000000 сестерција.

² Ф. Папазоглу, О Апијану и његовим грађанским ратовима, Римски грађански ратови, Београд 1991.

књиге посвећене грађанским ратовима надовезују се књиге (XVIII — XXI) о историји освајања Египта. Од XXII књиге прелази се на излагање историје царства. XXIII и XXIV описују ратове Трајана у Дакији и Арабији. Изгледа да је постојала књига и о Трајановим ратовима са Парћанима. Књиге које су сачуване су оне посвећене грађанским ратовима, затим VI — VIII и XII. Изгубљене су последње књиге XVIII — XXIV, а од осталих сачувани су фрагменти. На крају *Увода* Апијан нас обавештава да се у посебном делу позабавио прегледом стања римске војске и финансија, али ни овај део данас није сачуван. Списи у којима су сачувани фрагменти Апијанових изгубљених књига су:

- *Библиотека*, у којој цариградски патријарх Фотије пружа податке о 280, тада веома познатих, античких писаца и
- два византијска зборника античких текстова из времена Константина Порфирогенита, за које се сматра да су настала око 950.

Као изворе Апијан користи: Хијеронима из Кардије (на Хелеспонту), писца историје од смрти Александра Македонског до Пира (272); старијег аналисту Фабија Пиктора (III век п. н. е.), аутора најстарије историје Рима на грчком језику; Полибија (II век п. н. е.); Цезара (I век п. н. е.) и многе друге.

3. Г Р А Ђ А Н С К И Р А Т О В И

„*Грађански ратови* представљају најдрагоценији део *Римске историје*”³. Раздобље римских грађанских ратова обухвата период од 133. п. н. е. до 31. п. н. е., тј. од предлога закона народног трибуна Тиберија Граха народној скупштини по коме би требало извршити нову поделу „државне земље” (131) до победе Октавијана над Марком Антонијем и Клеопатром у бици код рта Акцијума (31), када је завршен последњи грађански рат у Риму. Апијан у посебном *Уводу*, посвећеном књигама о грађанским ратовима, указује на карактер догађаја о којим излаже и објашњава да ти догађаји претходе оним догађајима о којима се говори у *Египатским књигама*. Он указује и на то да је после времена грађанских ратова, обновљена снага Рима и успостављен мир. *Грађанске ратове* Апијан почиње догађајима везаним за народног трибуна Тиберија Граха, јер се тада по први пут у Риму⁴ пролила крв између патриција и плебејаца. *Грађански ратови* завршавају се 35. годином, победом Октавијана над Секстом Помпејом, а победа код рта Акцијума представља почетак *Египатских књига*, који је данас изгубљен. Тако *Грађански ратови* остају без правог завршетка.

Апијан, састављајући свој спис, користио се делима старијих писаца. Тешко је одредити којим изворима се служио Апијан. Утврђено је да није користио примарне изворе, већ неке позније прераде и компилације, тако да постоји два или више посредника између првог аутора и нашег писца. У модерној историографији се сматра да: као извор за II — V књигу Апијану је послужио Асиниј Полион, који је живео на прелазу из I века п. н. е. у I век н. е. и који је био присталица Антонија у грађанском рату; Апијан се вероватно користио и Цезаровим делом *Спис о грађанском рату*; вероватно се користио и Сулиним *Мемоарима*; Цицеронови говори; од Кремуција Корда (I век п. н. е.) користи *Историју грађанских ратова до 18. н. е.*; дело Сенеке Старијег које обухвата историју од почетка грађанских ратова до пишчева времена; Тит Ливија за први грађански рат и друге. За описивање грађанских ратова користио се искључиво латинским изворима.

³ Ф. Папазоглу, О Апијану и његовим грађанским ратовима, Римски грађански ратови, Београд 1991.

⁴ до оружаног окршаја између плебејаца и патриција већ је било дошло ван граница Рима, погледати сукоб с Марцијем Корелојаном и Волсцима

4. А П И Ј А Н Д А Н А С

Данас Апијан не спада у сам врх античких историчара. Он се не труди да установи шта јесте, а шта није тачно. Међу постојећим делима старијих писаца бирао је једно, два или више, и на основу њих састављао ново дело. Хронологију сматра небитном. Међутим, с друге стране, Апијанови *Грађански ратови* представљају једини извор за раздобље римског грађанског рата. Пошто се служи добрим изворима и пошто даје целовит приказ тог раздобља, користан је данашњим истраживачима.

Литература:

- В. Бухвалд, А. Холвег, О. Принц, Речник грчких и латинских писаца антике и средњег века, Београд 1984.
- М. Будимир, М. Флашар, Преглед римске књижевности, *De auctoribus Romanis*, Београд 1986.
- Ф. Папазоглу, О Апијану и његовим грађанским ратовима, Римски грађански ратови, Београд 1991.
- Белешке са предавања проф. С. Ферјанчић у Београду 18. 10. 2002.